

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики: Навч. Посібник / За ред. чл.-кор. АПрН України Ярмиша О. Н. – Сімферополь: Доля, 2002. – 274 с.
2. Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / Под ред. Г. В. Иванченко, Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2006. – 454 с.
3. Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
4. Бринев К. И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза : монография / Константин Иванович Бринев; под редакцией Н. Д. Голева. – Барнаул : АлтГПА, 2009. – 252 с.
5. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження / Леся Вікторівна Ажнюк // Мовознавство. – 2016. – № 3. – С. 3–18.
6. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції / Леся Вікторівна Ажнюк // Мовознавство. – 2012. – № 3. – С. 47–64.
7. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теоретические основания и практика / Анатолий Николаевич Баранов. – М. : Наука, 2007. – 592 с.
8. Симонов А. К., Горбаневский М. В. Понятие чести, достоинства и деловой репутации / А. К. Симонов, М. В. Горбаневский. – М. : Медя, 2004. – 328 с.
9. Українське бюро лінгвістичних експертиз [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lingvoexpert.org.ua/node>.

УДК 81'44:81'37(811.111)

КАУЗАТИВНІ ЛОКАТИВНІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

П. Г. Саєнко, О. О. Залужна

Анотація. У статті розглядаються каузативні локативні дієслова у сучасній англійській мові з точки зору семантичної класифікації. Методологічною основою лінгвістичного аналізу є дефініційний та компонентний аналіз, а також методика побудови формул тлумачення. За результатами дослідження здійснено кількісний аналіз емпіричного матеріалу, виділено три групи каузативних локативних дієслів, а саме: КЛД без додаткових семантичних ознак; КЛД каузації із застосуванням інструмента; КЛД каузації за допомогою протиправної дії. Найбільш продуктивною серед цих груп в англійській мові виявилася група КЛД без додаткових семантичних ознак.

Ключові слова: каузативність, локативність, дієслово, семантика.

1. Вступні положення.

У статті розглядаються каузативні локативні дієслова у сучасній англійській мові, тобто дієслова зі значенням «каузувати бути / не бути в місці», наприклад, англ. *to put* 'класти', *to turn* 'повертати'. Каузативні локативні дієслова містять у своїй семантичній структурі дві фундаментальні категорії мови: каузативність та локативність. Проте в деяких випадках семантика досліджуваних дієслів може ускладнюватися семою заперечення, наприклад *to tear* 'розривати', *to eject* 'викидати'. Зазначені мовні категорії привертають до себе увагу дослідників і представлені у науковій літературі значною кількістю праць [1–13]. Так, наприклад, каузативні локативні дієслова тим чи іншим чином розглядаються у статтях з питань локативності А. В. Бондарка [1] та І. В. Ступака [2]. Проте, незважаючи на значну кількість праць, присвячених локативним дієсловам, в них розглядаються лише часткові фрагменти каузативних локативних дієслів, що й зумовлює **актуальність** даної роботи.

Мета дослідження полягає у вивченні семантики каузативних локативних дієслів в англійській мові.

Досягнення мети стає можливим за умови вирішення таких **завдань**:

- укласти корпус КЛД в англійській мові;
- здійснити семантичну класифікацію КЛД в англійській мові;
- провести кількісний аналіз емпіричного матеріалу з метою виявлення ступеня продуктивності семантичних типів в англійській мові.

Об'єктом дослідження виступають каузативні локативні дієслова зі значенням «каузувати бути / не бути у місці» в англійській мові.

Предметом дослідження є семантика каузативних локативних дієслів в англійській мові.

Матеріалом дослідження є 459 каузативних локативних дієслова, відібрані шляхом суцільної вибірки із словника англійської мови «Oxford Advanced Learner's Dictionary, 8th Edition».

2. Теоретичні засади дослідження.

Каузативність – це лексико-граматичний тип значення, що відображає причинно-наслідкові відношення між суб'єктом і об'єктом [3–7]. Будучи однією з найактуальніших тем у лінгвістиці, каузативність відноситься до універсальних понятійних категорій та знаходить вираження у різноманітних мовах, відрізняються лише способи її вираження [3].

Сучасна лінгвістика досліджує каузативні відношення у різних напрямках: історичному; онтологічному; лексико-семантичному; функційно-граматичному; стилістичному; когнітивно-прагматичному. Усі підходи взаємодоповнюються та перетинаються. Таке розмаїття поглядів є доказом непростотої природи причиново-наслідкових відношень, їхньої багатогранності й різноплановості як у мові, так і в реальній дійсності [2].

Не зважаючи на велику кількість досліджень, поняття «каузативність» залишається суперечливим, тому що відображає близькість каузативних, каузальних, цільових і результативних значень [6]. Традиційно під каузативністю розуміється спонукання особи / об'єкта до здійснення дії або зміни стану [7], тоді як каузальність як категорія семантико-синтаксичного плану відзначена глибинним змістом, оскільки зорієнтована на репрезентацію об'єктивного світу в низці його проявів, вільних від людської свідомості [8]. Тобто, з метою розмежування можна зазначити, що каузативними конструкціями будуть вважатися ті конструкції, ядром яких є каузативне дієслово (КД) [4].

Науковці розрізняють лексичний каузатив, тобто каузатив із семою «впливання», пор.: *rise* 'підійматися' – *raise* 'підіймати що-небудь', *eat* 'їсти' – *feed* 'годувати' та ін., та граматичний каузатив, а саме морфологічний (напр. *moderate* 'стримувати') та синтаксичний каузативи (напр. *ask* + *INF* 'просити + ІНФ.'). За засобом вираження в англійській мові переважає лексичний каузатив аніж морфологічний каузатив. Говорячи про англійські афікси в цілому, можна стверджувати, що серед них нема морфем, виключно орієнтованих на вираження каузальності [9].

Залежно від ступеню впливу каузатора розрізняють контактний та дистантний семантичні типи каузативних відношень. При контактній каузації між каузуючим і каузуємим суб'єктами відбувається прямий зв'язок, тобто каузатор звершує з каузуємим фізичну дію, що призводить до здійснення КС. При дистантній каузації актуалізується більша або менша самостійність каузуємого суб'єкта в прийнятті ним (або неприйнятті) стану. В даній роботі вибірка побудована на основі дієслівних лексем, що несуть в своїй семантиці контактний тип каузативних відношень [5].

Локативність – це семантична категорія, що представляє собою мовну інтерпретацію розумової категорії простору. Простір – одна з форм існування матерії [10]. Просторові відносини, поряд з тимчасовими, є одним із типів базових відносин, які сприймаються людиною і розкриваються формами мови. Так як більша кількість інформації про навколишній світ надходить через зоровий канал, то саме просторові категорії в силу їх спостережливості визнаються більш легкими для пізнання і тому більш ранніми для мови. Крім того, у людини немає інших способів пізнання, крім порівняння нового з уже пізнаним. Внаслідок цього просторові категорії стають основою для такого порівняння, а одиниці з базовим локативним значенням – засобом номінації знову пізнаних смислів. Базовість локативних значень пояснюється і тим, що «локатив є імплікацією існування: якщо об'єкт існує, він десь знаходиться (не тільки в фізичному, а й у різних типах нефізичних просторів)» [11–12].

Заперечення – поняття багатоаспектне, що й робить його предметом дослідження різних галузей знання, адже окрім мовознавства, заперечення вивчається в межах філософії, логіки та психології [5]. Заперечення в мові відіграє дуже важливу функцію. Воно є однією з найважливіших категорій мови, і його можна розглядати як мовну універсалію, так як воно присутнє у всіх мовах на різних мовних рівнях, втілюючись в різних формах і засобах. Мовне заперечення пов'язане з усіма мовними рівнями: з лексичним, граматичним, семантичним, синтаксичним і ін. Заперечення, з семантичної точки зору, дуже різноманітне за значенням і охоплює дуже широкий спектр значень від значень відсутності, незгоди до протиставлення [13].

3. Результати дослідження.

Семантику каузативних локативних дієслів (КЛД), які є об'єктом дослідження цієї роботи, можна описати за допомогою такої базової формули тлумачення: “Х дією V_{caus} каузує Y / сам себе змінити положення у просторі”. У даній роботі буде детально розглянутий контактний тип каузації на прикладі КЛД. Окрім суб'єктно-об'єктних КЛД, до уваги також були прийняті суб'єктні КЛД, тобто такі дієслова, семантичною особливістю яких є те, що вони виражають дію, замкнуту в суб'єкті, наприклад, дієслова типу *to backtrack* ‘відступати’, *to skate* ‘кататися’.

Через те, що контактна каузація передбачає взаємодію між X та Y, дієслова цього типу мають низку особливостей:

1) усі дієслова контактної каузатива містять інгерентну сему застосування сили, адже фізичний контакт між каузатором і об'єктом переміщення може відбуватися лише за умови залучення фізичних засобів впливу на Y для переміщення його в просторі;

2) маніпулятивна каузація також неможлива без використання інструмента: інструмента-артефакту або інструмента-частини тіла; проте слід зазначити, що залучення до каузації інструмента-артефакту на рівні глибинної семантики також передбачає використання рук. Це дає можливість стверджувати, що кінцевим інструментом у переважній більшості випадків є інструменти-частини тіла [5:65].

Застосовуючи методику моделювання значення лексичних одиниць за допомогою ФТ, семантику дієслів цього типу можна представити так: “Х каузує Y змінити положення у просторі, вступаючи з Y-ком у фізичний контакт”. Аналіз емпіричного матеріалу демонструє, що фізичний контакт між X та Y може демонструвати значну варіативність, і залежно від того, яка сема стає центральною в аналізованих одиницях, КЛД контактної каузації можна поділити на: 1) КЛД без додаткових СО, 2) КЛД каузації із застосуванням інструмента, 3) КЛД каузації за допомогою протиправної дії.

Таблиця 1

Семантика КЛД контактної каузації

№ з/п	Мова Семантика каузації	Англійська мова		
		Кіль-ть	%	Приклади
1.	КЛД без додаткових СО	334	72,8	<i>to back</i> ‘рухати у зворотному напрямку’, <i>to hoick</i> ‘підняти’
2.	КЛД каузації за допомогою інструмента	82	17,8	<i>to behead</i> ‘відрубувати голову’, <i>to cruise</i> ‘подорожувати’
3.	КЛД каузації за допомогою протиправної дії	43	9,4	<i>to abduct</i> ‘викрадати’, <i>to irrupt</i> ‘вриватися’
Всього		459	100	

Окремо були виділені дієслівні лексеми за характером заперечення (69 одиниць, 15% від загальної кількості КЛД в англійській мові).

КЛД в англійській мові за характером заперечення

Група	Мова	Англійська мова	
	Кількість (%)	Приклади	
КЛД без додаткових семантичних ознак	35 (51)	<i>to hide</i> 'ховати', <i>to backtrack</i> 'відступати'	
КЛД із застосуванням інструмента	26 (37)	<i>to amputate</i> 'ампутувати', <i>to dismember</i> 'розчленувати'	
КЛД каузації за допомогою протиправної дії	8 (12)	<i>to tear</i> 'розривати', <i>to eject</i> 'викидати'	
Всього	69 (100)		

Група КЛД без додаткових семантичних ознак є найбільш чисельною серед інших, вона налічує 334 дієслівні лексеми. ФТ цих дієслів не передбачає ніяких варіантів і повністю збігається зі спільною ФТ, запропонованою для всіх КЛД контактного каузатива, тобто виглядає так: "X каузує Y змінити положення в просторі, застосовуючи фізичну силу" для суб'єктно-об'єктних дієслів, та "X каузує сам себе змінити положення в просторі, застосовуючи фізичну силу" для суб'єктних дієслів, напр.: *to align* «to place (things) in a straight line» 'помістити (речі) у пряму лінію', та *to dunk* «to dip (bread or other food) into a drink or soup before eating it» 'занурювати (хліб чи іншу їжу) у напій або суп перед тим як з'їсти'.

В першій групі налічується 143 суб'єктно-об'єктні лексеми, що складає 42,9 % від загальної кількості дієслів у групі, та 139 суб'єктні лексеми, 41,6 % від загальної кількості у групі.

Проте, в ході аналізу лексичного матеріалу, були виявлені лексеми, які можуть слугувати одночасно як суб'єктно-об'єктними, так і суб'єктними (52 одиниці, 15,5 % від загальної кількості у групі), наприклад: *to back* «to move or make something move backwards» 'рухатися або рухати щось назад', *to jerk* «to move or cause something move with a jerk» 'рухатися або змусити щось рухатися за допомогою поштовху'.

Окрім виявлення кількісного співвідношення дієслів за характером перехідності, в ході роботи була поставлена ціль виявити кількість лексем, які включають у свою семантику категорію заперечення. Аналіз даного матеріалу показав, що кількість заперечних КЛД становить 35 одиниць, 10,4 % із загальної кількості дієслів у групі.

Наступна за кількістю лексем група КЛД це КЛД із застосуванням інструмента (82 одиниці). Застосування інструмента використовується для каузації переміщення об'єкта у просторі та передбачає безпосередній фізичний контакт, напр.:

(1) *He offered to ferry us across the river in his boat* 'Він запропонував перевезти нас через річку на своєму човні'.

За характером перехідності в інструментальній групі налічується 67 суб'єктно-об'єктних одиниць, які складають 81,8 % від кількості лексем у групі, 14 суб'єктних одиниць, 17 % від загальної кількості інструментальних КЛД, та лише 1 лексема, яка може слугувати як суб'єктно-об'єктною так і суб'єктною, усього 1,2 % від загальної кількості у групі.

Щодо заперечних КЛД із застосуванням інструмента, то таких налічується 26 одиниць, 31,7 % від загальної кількості у групі.

Корпус емпіричного матеріалу демонструє, що КЛД з інструментальною семою можуть мати узагальнену вказівку на використання інструмента (напр., *to amputate* «to cut off (a limb) by surgical operation» 'відрізати (кінцівку) в ході хірургічної операції'), а саме 22 лексеми, що складає 26,9 % від загальної кількості інструментальних КЛД, або конкретизувати інструмент каузації, 60 лексем, що складає 73,1 % від загальної кількості інструментальних КЛД, (напр., *to chisel* «to cut or shape (something) with a chisel» 'відрізати або надавати форму чомусь за допомогою зубила'). За допомогою методики побудови формул тлумачення семантика дієслів з інструментальною семою може бути представлена так: "X, застосовуючи Instr, каузує Y/сам себе змінити положення у просторі". У межах групи інструментальних КЛД із конкретизацією семантики інструмента каузації були виділені дві підгрупи дієслів: 1) КЛД із семантикою використання інструментів-артефактів та 2) КЛД із семантикою використанням інструментів-частин тіла.

На відміну від дієслів каузації за допомогою інструмента, центральною семою в КЛД каузації за допомогою протиправної дії виступає не інструментальна сема, а соціальна значущість дії, що знаходить своє відбиття у формулі тлумачення дієслів: “X протиправною дією каузує Y/сам себе змінити положення у просторі, вступаючи з Y-ком/собою у фізичний контакт”, напр.: *to abduct* «to take (someone) away illegally by force or deception» ‘забрати когось незаконно силою або обманом’.

В англійській мові до цього підтипу входять 43 лексеми, 9,4 % англійських контактних КЛД. Суб’єктно-об’єктних дієслів налічується 39 одиниць, 90,7 % від загальної кількості у групі, 3 суб’єктні дієслова, 7 %, та 1 дієслівна лексема, що слугує одночасно як суб’єктно-об’єктною, так і суб’єктною, 2,3 % у групі. Заперечних дієслів налічується 8 одиниць, 18,6 % від групи за допомогою протиправної дії.

Таблиця 3

Семантика КЛД в англійській мові за характером переходності

Групи	КЛД без додаткових семантичних ознак		КЛД із застосуванням інструмента		КЛД каузації за допомогою протиправної дії	
	Кількість (%)	Приклади	Кількість (%)	Приклади	Кількість (%)	Приклади
Суб’єктно-об’єктні дієслова	143 (42,9)	<i>to box</i> ‘покласти щось в коробку’	67 (81,8)	<i>to truck</i> ‘перевозити на вантажівках’	39 (90,7)	<i>to appropriate</i> ‘привласнювати’
Суб’єктні дієслова	139 (41,6)	<i>to cavort</i> ‘стрибати’	14 (17)	<i>to swim</i> ‘плисти’	3 (7)	<i>to barge</i> ‘налетіти на кого-небудь’
Суб’єктно-об’єктні та суб’єктні дієслова	52 (15,5)	<i>to flutter</i> ‘колихатися/колихати щось’	1 (1,2)	<i>to parachute</i> ‘скидати/спустатися з парашутом’	1 (2,3)	<i>to slew</i> ‘безконтрольно повертати’
Всього	334 (100)		82 (100)		43 (100)	

4. Висновки.

4.1. Каузативні локативні дієслова поєднують у своїй семантичній структурі семи каузативності, локативності та заперечення і характеризуються спільною базовою ФТ “X каузує Y/сам себе змінити положення у просторі”.

4.2. За семантичним типом КЛД контактної каузації можна поділити на: 1) КЛД без додаткових семантичних ознак, 2) КЛД каузації із застосуванням інструмента, 3) КЛД каузації за допомогою протиправної дії.

4.3. Серед виділених груп, група КЛД без додаткових семантичних ознак є найбільш чисельною серед інших (72,8 %); другою за чисельністю є група КЛД каузації за допомогою інструмента (17,8 %); найменш продуктивною є група КЛД каузації за допомогою протиправної дії (9,4 %).

4.4. Перспектива подальшого дослідження полягає у зіставному дослідженні КЛД в англійській та українській мовах.

Аннотація. В статті розглядаються каузативні локативні глаголи в сучасному англійському мові з точки зору семантичної класифікації. Методологічною основою лінгвістичного аналізу є дифініційний та компонентний аналіз, а також методика побудови формул тлумачення. По результатам дослідження здійснено кількісний аналіз емпіричного матеріалу, виділено три групи каузативних локативних глаголів, а саме: КЛГ без додаткових семантичних ознак; КЛГ каузації з використанням інструмента; КЛГ каузації при використанні протиправного діяння. Більш продуктивною серед цих груп в англійському мові виявилася група КЛГ без додаткових семантичних ознак.

Ключові слова: каузативність, локативність, глагол, семантика.

Abstract. The article deals with causative locative verbs in modern English from the point of view of their semantic classification. The methodological basis of linguistic analysis is the definitional and component analysis, as well as the methodology for constructing formulas of interpretation. A quantitative analysis of the empirical material was carried out, three groups of causative locative verbs were identified, namely: CLV without additional semantic features; CLV of causation using a tool; CLV of causation by unlawful action. The group of CLV without additional semantic features is more productive among these groups in the English language.

Key words: causality, locality, verb, semantics.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарко А. В. Стаття. Из коллективной монографии «Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность.» / А. В. Бондарко. — СПб.: Наука, 1996. — 26 с.
2. Кучман І. М. Лінгвістичний і лінгвіальний статус категорії каузативності / І. М. Кучман // Філологічні трактати. — 2012. — Том 4. — №4. — С. 46–55.
3. Волкова А. В. Глагольная каузация как когнитивный способ выражения причинно-следственных связей в чувашских и английских пословицах / А. В. Волкова, О. Я. Карпеева // Вестник чувашского университета. — 2013. — №2. — С. 162–165.
4. Глушук-Олея Г. І. Мовні способи вираження каузативності / Г. І. Глушук-Олея // Studia Linguistica. — 2010. — Вип. 4. — С. 155–156.
5. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олексіївна Залужна. — Донецьк, 2014. — 283 с.
6. Ступак І. В. Критерії виділення похідних каузативних дієслів (на матеріалі німецької та української мов) / І. В. Ступак // Наукові записки. — Вип. 96 (2). — Серія: Філологічні науки (мовознавство). — Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. — С. 84–88.
7. Терешина Ю. В. Типология и межкатегориальные связи английских каузативных get-конструкций / Ю. В. Терешина // Вестник Удмуртского университета. — 2007. — № 5(2). — С. 175–186.
8. Фенко М. Я. Семантико-синтаксична категорія причини у функційній парадигмі прислівника / М. Я. Фенко, З. С. Мацюк // Типологія та функції мовних одиниць. — 2014. — № 1. — С. 193–196.
9. Филимонова Н. Г. Основные способы образования каузативов в английском языке [Электронный ресурс] / Н. Г. Филимонова // Современные проблемы науки и образования. — 2014. — № 5. — Режим доступа : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14880>
10. Горбунова Л. И. Атрибутивно-локативная языковая модель и ее семантические модификации / Л. И. Горбунова. — Иркутск : Изд-во Иркутский университет, 2005. — 164 с.
11. Горбунова Л. И. Роль локативного компонента в семантической структуре адъективной приставки с пространственным значением / Л. И. Горбунова // Сибирский филологический журнал. — 2010. — № 4. — С. 156–163.
12. Горбунова Л. И. Семантика структуры как метафора локативности / Л. И. Горбунова // Вестник Томского государственного университета. — 2009. — №323. — С. 19–22.
13. Бондаренко В. Н. Отрицание как логико-грамматическая категория / В. Н. Бондаренко. — М.: Наука, 1983. — 212 с.
14. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary 8th Edition. — Oxford University Press, 2010. — 1952 p.

УДК 821.161.2

РЕЦЕНЗИЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. ДОМОНТОВИЧА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ РОМАНІ «ДОКТОР СЕРАФІКУС»

Л. О. Серікова, О. Є. Соловей

Анотація. Стаття присвячена дослідженню філософсько-мистецтвознавчих поглядів В. Домонтовича. Метою дослідження є виявити філософсько-естетичні постулати В. Домонтовича, перенесені у текстуальний вимір інтелектуального роману «Доктор Серафікус», розгляд психологізму як засобу творення художнього світу твору, аналіз моделі художнього буття в контексті інтелектуального дискурсу. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування культурно-історичного, порівняльно-історичного, психологічного, міфологічного методів, що дає можливість виявити та описати особливості творення нового інтелектуального роману.

Ключові слова: екзистенційність, інтелектуальний роман, інтелектуалізм, парадокс, психологізм.

Нова світова проза ХХ століття, як відомо, дуже яскраво втілює культурологічні риси зображуваного часу. Це властиве зокрема і новому українському інтелектуальному роману, що постав у 20-х роках ХХ століття. Важко не звернути увагу на одного з